

Gradiščansko-hrvatski franjevci – za svoj narod

Pred dvimi ljeti su franjevci svečevali 800 ljet, da je papa Honorije III. 1223. aprobirao red franjevcev, iako je sveti **Franjo Asiški** jur 14 ljet prije (1209.) počeo oko sobe sakupljati muže, ki se osobito posvećuju Kristušu i ga naslijedjuju u redu.

Na području Ugarske se je jur 16 ljet kašnje (1239.) osnovala prva franjevačka provincija kao „Provincia Hungariae“, kašnje zvana Marijanska provincija, ka je postojala do 2006. ljeta i je u tom ljetu složena s Kapistranskom provincijom u novu provinciju „Ugarske Velike Gospe“. Kašnje su pak na prostoru Ugarske još osnovane Salvatorijanska Kapistranska i provincija sv. Ladislava, ka je sada provincija Ćirilsko-Metodska. I u ove tri zadnje imenovane provincije je stupilo Gradiščansko-hrvatskih franjevcev, ali ne daleko toliko kao u Marijansku provinciju. P. **Ladislav Spaić**, rodom iz Hrvatske Nadalje, je dostignuo i čast i službu provincijala Kapistranske provincije.

Na području današnjega Gradišča, to je bila do 1939. Marijanska provincija, djeluju franjevci u kloštri u Željeznu, Novom Gradu i u Svetici za jezerom. U Željeznu su postojali i dva kloštri: Na Brigu, sada Stan susretov, ustanovljen od kneza Pavla Esterházyja 1711., a raspušćan 1787. od cesara Jožefa II. U Željeznu-Varošu, uz franjevačku crkvu, je 1386. osnovao nadbiskup Ivan Kanizsai kloštar, u kom su do pred nekolikimi ljeti djelovali franjevci Austrijanske provincije (do 2018.). Kloštar u Novom Gradu je osnovao 1638. grof Adam Batthyány, a kloštar u Svetici za jezerom 1659. knez Pavao Esterházy. I u Djuri, Požonu, Sambotelju i u Šopronu su ili još i danas djeluju franjevci.

U jur spomenutu i najstariju franjevačku, Marijansku provinciju, nam je do sada poznato, da je ukupno oko 320 Gradiščanskih Hrvatov stupilo u franjevački red i još prik 50 laičnih bratov (med njimi i **fr. Sebastjan Vajković**, rodom iz Trajštofa, 1815. – 1879. Vesprim).

Franjevci su vršili svoju službu kao spovidniki, prodikači, narodni misionari, administratori u oni fara, kade trenutno nije bilo farnika ili kao farniki. I danas peljaju faru Sveticu za jezerom, a odavle su do 1768. opskrbljavali i faru Halbturn.

U Željeznu na Brigu su na prepoštskoj fari vršili franjevci službu kapelanov, a i u Željeznu-Varošu nisu imali posebnu faru.

U Novom Gradu su postojale dvi fare: Nimška fara sv. Jakova i hrvatska fara sv. Mikule. 1946. je fara s bivšimi hrvatskimi filijalami složena u novu faru Veliki Medveš. Hrvatske filijale su bile: Zajčeve selo, Žablje selo, Punić, Sv. Mikula, Hrvatska Čenča, Tudorica.

Bez prekida su u Novom Gradu djelovali Gradiščanskohrvatski franjevci do 1924. ljeta (**P. Lambert Pulyai-Bilišić** iz Dolnje Pulje i onda još **P. dr. Atanaz Horvath** iz Židana, o komu ćemo još već čuti).

I u obadvi franjevački kloštri u Željeznu najdemo skoro prez prekida naše hrvatske franjevce.

I u Željeznu-Varošu je bio zadnji Gradiščanski Hrvat jur spomenuti P. Lambert Pulyai.

Do dana današnjega svidiči djelovanje hrvatskih franjevcev u Velikom Medvešu: Hrvatski natpisi na izvanredno lipom križnom putu i hrvatski natpis na farbani obloki, ki glasi: „Ove obloke su naši Medvešani u Ameriki na diku Božju darovali leta 1923.-24.“

Preteča molitvenika P. Lovre Bogovića, *Hiža zlata* (1754.), je rukopisni molitvenik P. Serafina Gyivkovića iz 1728. ljeta pod naslovom „Libellus infirmorum deserviens patri Hungaro-croatae conscriptus industria P. fratris Seraphini Gyivkovics“, ki rukopis se čuva u Budimpešti u nacionalnoj Széchenyi biblioteki. Rukopisni molitvenik je trojezičan – hrvatski, ugarski i latinski, a je od već ruk napisan. Sadržava Lauretansku litaniju, Litaniju Imena Ježuševoga, mašne molitve s posebnim težišćem batreњa betežnikov.

O samom P. Serafinu nam je dost malo poznato: Rodjen oko 1700. u Mučindrofu, stupi u red franjevcev Marijanske provincije (15.6.1719.) i je vršio službu hrvatskoga prodiča u Novom Gradu, bio je kapelan u Körmendu s onda još hrvatskimi filijalami Dolnjem i Gornjem Bereku kao i s Hrvatskom Nadaljom. Umro je 8.3.1736, 36 ljet star, u Željeznu na Brigu. Njegovo obiteljsko ime se najde i pod Djuković.

Franjevačku trojku, u sredini 18. stoljeća, zovemo one tri znamenite franjevce, ki su svojimi baroknimi molitveniki, katekizmuši i šlabikari obogatili našu crikvenu nabožnu literaturu, ka je još daleko djelovala na pobožnost hrvatskoga naroda i u 19. stoljeću. Govor je o **P. Lovri Bogoviću**, **P. Godefridu Palkoviću** i o **P. Jeremiji Šostariću**. Sva troja imena franjevcev su bila još živa i do polovice projdućega 20. stoljeća i jur u tom se kaže značajnost naših trih „velikanov“.

P. Lovre Bogović

Dost dugo su se širili dva krivi datumi o njegovom rodjenju. Naš zaslužni prelat msgr. Martin Meršić ima u svojem izvrsnom djelu „Znameniti i zaslužni Gradiščanski Hrvati“ (1972.) kao rodni datum 30. juli 1719. Na ti dan je u krsnoj knjigi velikoborištofske fare zapisan jedan Lovre Bogović, s krsnim imenom Lovre, ali P. Lovre krsno ime je bilo **Jure**. File Szedenik u svojem djelu *Naši pisci i naša književnost* (1912.) kao i Szinnyei József u svojem monumentalnom djelu *Magyar írók élete és munkái* u 14 sveski (1891.) imaju 1721. ljetu. Ali stoprv pred 47 ljeti (1978.) je P. Michael Weiss, franjevac i povjesničar Marijanske provincije, javnosti iz originalnih izvorov posvidočio, da je krsno ime P. Lovre: **Jure**.

P. Lovre Bogović se je rodio 22. marca 1723. u Velikom Borištofu (Cinki), a s 19 ljeti (19.11.1742.) stupi u red franjevcev u Svetoj Katarini, onda još u požonskom komitatu. Ljetu dan kašnje (19.11.1743.) položi zagovor (profes) u redu i je 3 ljeta kašnje zaredjen za duhovnika. Kao spovidnik, prodič, administrator hrvatske fare Sv. Mikule u Novom Gradu i kao ispomagatelj u različni fara je P. Lovre služio u kloštri u Novom Gradu i Željeznu na Brigu. Od Božića 1788. do svoje smrti 12. januara 1789. je ispomagao kod cistercitov u St. Gotthardu, kade je po kratkom i teškom betegu preminuo, a jedan dan kašnje je onde i pokopan. P. Bogović je preminuo u 66. ljetu svoje starosti, kako to točno piše u mrtvačkoj knjigi St. Gottharda.

Prilikom 200. obljetnice njegove smrti (1989.) se je u njegovoj rodnoj fari održao simpozij o P. Lovri, a tom prilikom je izašla i brošura, a na starom farofu mu je otkrita i spomen-ploča. Prilikom 300. rođendana (18.3.2023.) se je u Velikom Borištofu održala spomen-priredba u Kulturnoj zadruzi i sa svetom mašom u farskoj crikvi.

U gradiščanskohrvatskoj književnosti zauzima P. Lovre Bogović zlato mjesto s njegovim, danas jur klasičnim molitvenikom „Hiža zlata“ (1754.), ki je za vrime života P. Lovre najmanje 4 puta izdan, a po njegovoj smrti još 11 puti. Prisički farnik Jožef Ficko ju je pak od 1829. izdavao pod „Nova hiža zlata“ i „Novo hiža zlata“, ka je pak u ukupno 17 izdanji izašla. Hiža zlata je uopće do sada poznata kao 9. knjiga za Gradiščanske Hrvate izdata do 1754. ljeta.

Naslov najpopularnijega i najpoznatijega molitvenika med Gradiščanskimi Hrvati glasi:

*HISA ZLATA / Z-MARLYVIM TRUDÓM, YZ-VELIKUM SZKERBLYUM UZIDANA, / PRI SZ.
BRIGU KALVARIE / OD / P. LAURENCIUSSA BOGOVICA / Marianiske Prov. Réda Sz. Ferencza /
Szerafinszkoga Nedil. Horvat. Prod. / BLASENOI / DIVICZI MARII / SELÉZANSZKOI / Offrovana,
ter / Sz. OTCZU SZERAFINSZKOMU / Preporucena, / Za obatrenye pobósnoga horvatczkoga /*